

*"Gönül Çalabın tahtı
Çalap gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise"*

Yunus Emre

T.C.
ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür Yayınları - 8

EDİTÖR
Dr. Mustafa ÇÖPOĞLU

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Hikmet YILDIRIM
Servet GÜNGÖR
Abdullah ÖZKAN

REDAKTÖRLER
Pınar GÜMÜŞKAYA
Osman DEMİREL

GRAFİK TASARIM
Ahmet Metin SEZER
Muhammet Cihat DÖLEŞ

BASKI
YEŞİLLER MATBAACILIK
0 452 407 10 11 - Fatsa / ORDU

ISBN:
978-9944-5651-6-5

Türkçe İlk Baskı 2015

**Bütün yayın hakları saklıdır. Kitapta yer alan yazılar
ve görseller, telif sahibinin izni alınmadan kısmen
veya tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz.**

Para ile satılmaz.

YUNUS EMRE'NİN TASAVVUFİ ÇAĞRISI

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi

Giriş

Marifetullaha ermek Yunus Emre'nin yegâne arzusudur. Allah'ı bilmek kişinin kendisini bilmesiyle gerçekleşir. Bir ben vardır bende benden içeri diyen Yunus esrar-ı ilahiyyeye taliptir. Ona göre bu sırlar ilmî kitaplar yoluyla değil, bir müşid-i kâmilin elinden ve aşk yolu ile elde edilir. Bu ise tasavvuf ilmidir. Yunus bu hakikati bundan gafil olan fakihlere ve danişmentlere değil, âşıklara söylemek taraftarıdır.⁽¹⁾

*İlm okımak bilmeklik kendözini bilmekdir
Pes kendözün bilmezsen bir hayvândan betersin*

*İlm okımak ma'nisi 'ibret anlamagiçün
Çün 'ibretten degülsin görmedin taş atarsın*

*On iki bin hadîsi cem' eyledi Mustafâ
Anı işitdün meger şerhile söz satarsın*

*Halkı fetvâ verürsin yâ sen niçün dutmazsın
'İlmün var 'amelün yok hâ günâha batarsın⁽²⁾*

Yunus Emre, tasavvufi tecrübesi yüksek, iç dünyası berrak, Hak yolunun yolcusu, samimi ve sanatkar bir şahsiyettir. En basit bir dil ile deruni tasavvuf esaslarını sanatkarane bir surette ifadeye çalışmış ve eserlerini halk arasında kuvvetli bir şekilde yaşatmıştır. Yunus büyük bir filozof olmamakla beraber samimi, heyecanlı, hakiki bir mutasavvıf ve bütün bunların üstünde dâhi bir şairdir. Tekke edebiyatımızda Ahmed Yesevîden sonra Yunus kadar tesir icra etmiş diğer bir mutasavvıf şaire rastlamak oldukça zordur. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin irfan mektebine mensup olan ve Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin aşk yoluna baş koyan Yunus, hayatı boyunca şer'î hükümlere sıkı sıkıya bağlı kalmış, Batıniyye, Hurufiyye ve Kalenderiyye gibi ehlisünnet dışı çizgilerden uzak durmuş bir mümindir.⁽³⁾

(1) Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, sad. Orhan F. Köprülü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1993, s. 321.

(2) Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı İnceleme*, MEB yay., İstanbul 1997, c. II, s. 330.

(3) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 326.

Yunus'un Çağrısı

Çok derin fikirleri son derece sade kalıplarla ifade edebilme kabiliyetine sahip bir kimse olan ve kendisini yetiştiren kültür kaynağını tasavvuf olarak gören Yunus Emre'nin nazarında erenler en yüce insanlardır.

*Evlüyaya uğramaz ise yolun,
Göçtü kervan, kaldın dağlar başında!..*

der Yunus...

*Erenlerin nazarı,
Toprağı gevher eder*

*Erenler kademinde,
Toprak olasım gelir⁽⁴⁾*

Marifetullah ve muhabbetullah yolu olduğu için tasavvuf, ona göre son derece önemli bir usuldür.

*Bu dervişlik durağı,
Bir acayip durakdur*

*Derviş olan kişiye,
Evvel dirlik gerekdür*

*Çün anda dirlik ola,
Hak bile birlik ola...*

*Varlığı elden koyub,
Ere kulluk gerekdür⁽⁵⁾*

mısralarında, dervişliğin acayip bir yol oluşundan, derviş olan kişiye evvela diriliğin, sağlıklı bir yaşamın gerektiğinden, bencillik, kibir ve büyüklenme gibi hasletleri terk edip erenler meclisinde hizmete amade olması gerektiğinden bahsediyor.

Yunus Emre'ye göre, insanın yeryüzüne gelmesindeki hikmet, insanlığa hayatıyla örnek olmaktır. O bizlere şöyle seslenir:

---

(4) Tatcı, *Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 97.

(5) Tatcı, *Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 459.

*Benim bunda kararım yok, ben bunda gitmeğe geldim
Bezirgânam metâim çok, alana satmağa geldim
Ben gelmedim dâvi için, benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmağa geldim*

Yunus'un şiirleri, örnek hayatının kelime dizisi halinde beliren parça parça fotoğraflarıdır. Yunus, küçük meseleler, basit davalar için değil sevgi için, sevginin yuvası gönüller yapmak ve gönülleri onarmak için gelmiştir. Çağımızın insanını çok ileri fen ve teknolojiye rağmen yarım bırakan, felçli kılan eksiklik, onun diliyle sevmemektir. Çünkü gönüller kazanamıyor, kendimizi arıtamıyoruz. İşte onun huzur reçetesi:

*Dürüş kazan ye-yedür bir gönül ele getir
Yüz Ka'beden yigrekdür bir gönül ziyareti⁽⁶⁾*

Ona göre inanmışların gönlü Hakk'ın evidir. Hak inanmışların gönlünde tecelli etmektedir. O nedenle,

*Bir kez gönül yıktın ise,
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi,
Elin yüzün yumaz değil⁽⁷⁾*

diye ikazda bulunmaktadır.

Sevginin zirvesini yaşadığı için ölümsüzlüğü tatmış bir neferdir o. Şöyle ki:

*Aşık öldü deyü sala verirler
Ölen hayvan olur, aşıklar ölmez⁽⁸⁾*

Yunus Emre'ye göre, bu aşk yolu kolay bir yol değildir. Maksuda erinceye kadar birçok tehlikeleri aşmak, sıkıntılara uğramak zaruridir. Yunus'un şiirleri arasında aşka ve aşkın müşkillerine ait şeyler pek çoktur. Şöyle ki:

---

(6) Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 482.

(7) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 228.

(8) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 168.

*Gerçek âşık olanların işi ah ile zâr olur
Hasretinden ol dilberin gözü yaşı pınar olur*

Fakat bir defa o yolla Hakk'a eriştikten sonra, artık bütün sıkıntılar, kötülükler ve engeller ortadan kalkar ve kul her nereye baksa Hakk'a nazır olur.

*Ma'nâ bahrine daldık Vücûd seyrini kıldık,
İki Cihan ser-teser cümle Vücûd'da bulduk⁽⁹⁾*

Yunus Emre, kendine, Yaradan'ına ve tüm insanlığa karşı dürüst, sade ve billur gibi bir yaşam sergilemiştir. Bütün fenalıkları iyiliğe, çirkinlikleri güzelliğe, yoksullukları varlığa, ihanetleri dostluğa çevirmeye çalışan bir barış elçisidir o. Yunus'ta Allah sevgisi mücerret bir sevgi değildir. Allah'ı severken yarattıklarını da severdir. Sanki dünyada gönülleri birleştirmeye gelen bir insandır. O, hayatı boyunca büyüklere saygı, küçüklere şefkat, yoksullara merhamet gösterilmesi fikrini yaymaya çalışmıştır. Ona göre hastaları yoklayıp gönüllerini almak, hizmetlerinde bulunmak, düşkünleri, darlıkta olanları kollamak insanlık borcudur. Zenginliklerin en büyüğü gönül zenginliğidir. Gönül dar olanların varlıklı olmaları neye yarar? Ona göre asıl yoksullar, gönül ferahlığından nasibi olmayanlardır. O; insan değerine ve haysiyetine inanan, gücününün zayıfı hırpalamasını, zenginin yoksulu sömürmesini, imtiyazlının bahtsızını ezmesini kınayan bir gönül adamıdır. Bu nedenle Yunus Emre, bizim insanımızın ruh aşinasıdır, gönül ırmağıdır, dert babasıdır ve her dem dostudur.

XIII. asrın bağıri yanık Anadolu'sunu adım adım dolaşarak Anadolu insanına Allah sevgisini daha derin ve daha içten duyurmaya çalışmıştır. Ona göre gerçek derviş, ilahi sevgiyi yaşayandır, ilahi sevgide var olandır, papağan gibi aktaran değil. İşte o Hakk'a vuslatını bakın nasıl terennüm ediyor:

*Cânlar cânını buldum bu cânım yağma olsun.
Assı ziyândan geçdüm dükkânım yağma olsun.*

*Ben benliğümden geçdüm gözüm hicâbın açdum
Dost valsına ulaşdum gümânım yağma olsun*

---

(9) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 316.

*Benden benliğüm gitdi hep mülkümi dost tutdı
Lâ-mekân kavmi oldum mekânüm yagma olsun*

*İkilikden usandum ışk tonunu tonandum
Derdi hânına kandum dermânüm yagma olsun*

*Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Virân gönül nûr toldı cihânüm yagma olsun*

*Geçdüm bitmez sığınçdan usandum yaz u kışdan
Bostânlar başın buldum bostânüm yagma olsun*

*Taallukdan üzüşdüüm ol dostdan yana uçdum
İşk divânına düşdüüm divânüm yagma olsun*

*Yunus ne hoş demişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum kovanum yagma olsun⁽¹⁰⁾*

Yunus Emre tarikat erbabı arasında, mürşidine tam bir bağlılık göstermek suretiyle en yüksek mertebelere erebilmiş bir derviş timsali olarak tanınmaktadır.⁽¹¹⁾ *Divan*'ında Taptuk Emre'ye karşı beslediği derin ve çok samimi sevgi ve bağlılığı gösteren değişik ifadelere rastlanmaktadır. Şöyle ki:

*Vardugunuz illere şol safâ gönüllere
Baba Tapduk ma'nisin saçduk elhamdülillah⁽¹²⁾*

Bir derviş olarak Yunus, mürşidinin tercümanıdır. Hakikate susamış, mürşidini hakikat eri olarak görmüştür. Taptuk Emre'yi dost yüzü olarak nitelemekte ve inanmayanların mürşidine beslediği bu sevgiyi ve bağlılığını idrak edemeyeceğini söylemektedir.⁽¹³⁾

*Yunus sen Tapduk'a kılğıl dualar
Aşıklar meydanı arşdan uludur⁽¹⁴⁾*

diyen Yunus, Taptuk Emre'den azami derecede istifade etmekte, şeyhinin sırrına tercüman olduğunu şu şekilde beyan etmektedir:

-
- (10) Tatcı, *Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 355-356.
(11) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 268.
(12) Tatcı, *a.g.e.*, c. II, s. 376.
(13) Tatcı, *a.g.e.*, c. II, s. 503.
(14) Tatcı, *a.g.e.*, c. II, s. 104.

Yunus'un Çağrısı

*Yûnus Emre'm bu sözi can içinde söyledi
Söyleyen bi-çare Yûnus Tapduk Emre'm sırrıdır*⁽¹⁵⁾

Taptuk Emre'nin elinden aşk badesi alan Yunus, tasavvuf eğitiminin zorlu ve ciddi bir usul olduğuna dikkat çekmekte, tedavi sürecinde acı da olsa mürşid-i kâmillerin öngördüğü ilaçları içmek gerektiğine işarette bulunmaktadır:

*Yûnus sen Tapdug'una kıl duâyı
İçersün zehr-i kâtil bu işk elinden*⁽¹⁶⁾

*Yine esridi Yûnus Tapduk yüzün görelen
Meger anun gönlinden bir cur'a şerbet içdi*⁽¹⁷⁾

Riyazet, mücahede, halvet, çile, hizmet, sabır ve sebatla aşk yolunda mücadele veren Yunus, kendini Tapduk Emre dergahının kapısında geda olarak görmekte, aşk sultanı Taptuk Emre'den elini tutmasını şu şekilde dile getirmektedir:

*İşk sultanı Tapduk durur Yunus geda bu kapuda
Gedalara lutf eylemek hem kaidedür sultana*⁽¹⁸⁾

Taptuk Emre dergâhında yetişen Yunus eşyaya ve dünyaya bakışını değiştirir. Ufku açılır ve idraki artar. Sonsuzluk kervanına katılır ve gelip geçici heveslerden kendini kurtarır. Kendi tecrübesini bizimle paylaşır ve

*Sorun Tapduk'lu Yûnusa bu dünyeden ne anladı
Bu dünyeniün karârı yok, sen neyimiş, ben neyimiş*⁽¹⁹⁾

der. Tasavvuf yolunda intisap edilen şeyh sıradan, kisvesiz, liyakatsiz olamaz. Taptuk Emre'nin çağrısına neden kulak verdiğini şeyhinin kıymet-i harbiyesinden saymaktadır.

*Yûnus esriyüben düşdi susakda
Çagırur Tapdug'ına 'âr gerekmez*⁽²⁰⁾

---

(15) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 138.

(16) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 347.

(17) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 493.

(18) Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 379.

(19) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 175.

(20) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 156.

*Şeyh u dânişmend u Veli cümlesi birdir er yolu
Yünus'dur dervişler kulı Tapduk gibi serveri var⁽²¹⁾*

*İsrâfil sûri urıcak her bir sûret nefsum diye
Ben anmayım hiç Yünus'ı Tapduk gele ol dem dile⁽²²⁾*

*Yünus bir tokanıdı kondı Tapduk kolına
Ava şikâre geldi bu yuva kuşu degül⁽²³⁾*

Yunus Emre'nin Mensup Olduğu Tarikat

Bir kısım araştırmacılar, Yunus'un tarikat pirlerini Horasan'a bağlamakta, bazıları Nakşi, Halveti, Mevlevi veya Kadiri tarikatlarına müntesiptir şeklinde hükümler vermektedirler. İddialar arasında en fazla üzerinde durulan tarikat, muhakkak ki Mevleviyye ve Bektaşilik olmuştur. Bilindiği gibi, bu iki manevi yol, Yunus'un gençlik yıllarında henüz teşekkül etmektedir.⁽²⁴⁾

Yunus Emre bir beytinde kendi tarikat şeceresini vermekte ve şöyle demektedir:

*Yünus'a Tapduk u Saltuk u Barak'dandır nasîb
Çün gönülden cûş kıldı ben niçe pinhân alam⁽²⁵⁾*

Bu beyte göre Yunus, Tapduk'a; Tapduk, Barak Baba'ya; Barak da, Sarı Saltuk'a müntesiptir. Tarihi kaynaklardan anlaşıldığı kadarı ile Barak Baba, Sarı Saltuk'un halifesidir. Barak Baba'ya ait risalede Saltuk'tan "Saltuk Ata" Barak'tan ise "Miskin Barak" şeklinde bahsedilmektedir.

Yunus, kendisini Sarı Saltuk'a bağlamakla birlikte, gerek Barak Baba'nın gerekse Sarı Saltuk'un tarikatları bilinmemektedir. Kaynaklara göre Barak, Tokat köylerinde doğmuştur. Barak'ın Moğollar tarafından elçilikle gönderildiği; Giylân'da öldürüldüğü söyleniyor (707/1308). İsmi, *Menâkibü'l-Ârifin*'de de geçmektedir. Bu eserden anlaşıldığı kadarıyla Barak, Konya'ya da uğramış ve Mevlânâ devrinde

---

(21) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 74.

(22) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 409.

(23) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 268.

(24) Tatçı, *a.g.e.*, c. I, s. 58.

(25) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 282.

yaşamıştır. *Vilâyetnâme*'de Barak Baba, Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi gösterilmektedir. Gölpınarlı, Barak'ın Bektâşî olamayacağını tarihî delilleriyle ortaya koymuştur. Gölpınarlı'ya göre, her iki zat ve hatta Taptuk Emre, Babailer zümresinden bâtnî inançlara sahip kişilerdir.⁽²⁶⁾

Sarı Saltuk ise Seyyid Mahmud Hayranî'ye mensuptur. İbn Batuta Seyahatnamesinde bu şeyhten şeriata uymayan bazı şeyler nakil ve rivayet edildiği kayıtlıdır. Bu zat 1263 senesinde Rumeli'ye geçmiş, pek çok fetih hareketinde bulunmuştur. Adı Şerif Hızır'dır. Barak Baba ve Sarı Saltuk Anadolu fütuhâtında bulunmuş iki kolonizatör Türk sufusidir.⁽²⁷⁾

Bazı kaynaklarda Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlanan Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Ahmed Yesevî ile münasebeti cihetiyle bir Yesevî müntesibi gibi değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Yunus Emre'yi Ahmed Yesevî'den farklı kılan özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Zaman ve muhit farkı.
2. Yunus'ta felsefî unsur daha geniş ve daha yüksek bir mahiyet arz etmektedir. Açıkça vahdet-i vücûd anlayışı terennüm edilmektedir.
3. Ahmed Yesevî, büyük bir tarikat kurucusu ve şairlik kâbiliyetinden çok mahrum şer'î anlayışa sadık bir âlim olduğu hâlde, Yunus sufi bir şair ve tasavvufu ruhunun ihtiyacı olarak kucaklamış sade bir dervîştir. Birinin ağırbaşlı, donuk ve kuru edası, diğerinin sade ve ümmî tarzında samimilik tavrı bundandır. Yunus, ifadelerinde didaktik ve kuru mahiyetten kurtularak lirik ve canlı bir terennümü ortaya koymaktadır.
4. Yunus Emre bir tarikat kuracak fikrî kabiliyeti göstermemekte ve tarikat kurucusunun manevî nüfuzunu kazanmamaktadır. Fakat Yesevî'den çok daha yüksek bir hassasiyete sahip ve çok daha şahsî bir sanatkârdır. Ondan daha çok heyecanlı ve çok canlı bir mutasavvıftır. Yunus Emre bir sanat dahisi ve eseri bugün bile zevkle okunurken, Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet*'i ancak onun kudsiyetine inanan dervişler tarafından okunmaktadır.⁽²⁸⁾
5. Tüm Türk halklarına yayılmış kuvvetli bir tarikat kuran Ahmed Yesevî, Orta Asya edebiyatında bir halk tasavvuf edebiyatı, bir hikmet tarzı meydana getirerek bugüne kadar yetişen Orta Asya mutasavvıf şairlerine örnek olmuş, kendi şahsiyetinin damgasını içine

(26) Tatcı, *Yunus Emre Dîvânı İnceleme*, c. I, s. 56.

(27) Tatcı, *a.g.e.*, c. I, s. 56.

(28) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 336.

alan bir tekke edebiyatı oluşturmuş, bu edebiyatın başlıca merkezleri ise Nakşibendiyye tekkeleri olmuştur. Yunus Emre ise üstadı gibi yeni bir tarikat kurmamakla beraber, Yunus tarzı diye hâlâ lezzetle okuduğumuz ve müteessir olduğumuz orijinal bir edebiyat vücûda getirmiş ve bütün tekke şiiirlerinde, Bektaşî şiiirlerinde, hatta âşık edebiyatında büyük bir âmil olmuştur. Hikmet tarzının Orta Asya'da başlıca Nakşibendi dergâhlarında hüküm sürmesine karşılık, Yunus tarzının zevki de en çok Bektaşî şiiirlerinde göze çarpmaktadır.⁽²⁹⁾

Yunus Emre, şiiirlerinde doğrudan Hacı Bektaş-ı Veli'den söz etmez. *Vilâyetnâme*'de, Yunus'un mürşidi Taptuk Emre'nin Hacı Bektaş-ı Veli halifesi olduğu söylenir. Yunus bu esere göre, evvela Hacı Bektaş-ı Veli'ye, daha sonra Taptuk Emre'ye gitmiş ve "Taptuk'un tapusunda" kemâl bulmuştur.⁽³⁰⁾

Bektaşî ananesine göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi olan Taptuk Emre, Yunus Emre'nin yetişmesinde en önemli unsurdur.

Gölpınarlı ise, Yunus Emre'nin, Hacı Bektaş-ı Veli ve Ahmet Yesevî ile bir alakasının olmadığına hükmetmektedir. Gölpınarlı, bu hususta delillerini şöyle sıralar:

"Ahmed-i Yesevî, Anadolu'da ancak Bektâşî ve Nakşî ananeleriyle tanınmıştır. Bu sûfinin şiiirlerini, ne Anadolu'da bilen vardır, ne Rumeli'de. Zaten lehçe bakımından bilinmesine de imkân yoktur. XIII-XIV. yüzyıllardan kalma, sonraki çağlarda yazılma bu kadar nefes ve ilâhî cönkü gördük. Bunların hiçbirinde, Ahmed-i Yesevî'nin bir tek mısraına bile rastlamadık. XV. yüzyılda Bektâşî ananesine girmesi ve "Hâcegân"dan sayılması bakımından en ziyade Bektâşî ve Nakşîlerin tanınmaları gereken Ahmed-i Yesevî'nin hiçbir şiiiri, ne bir Bektâşî tekkesinde, ne bir Nakşî tekkesinde okunmazdı. Türkistan'daki büyük şöhetine rağmen bu sûfi şâirin, bizim diyarlarımızda edebî bir tesiri hiç yoktur. Hacı Bektâş-ı Veli "Vilâyet-nâme"siyle Nakşî kitaplarında geçen sözlerden ve silsile-nâmelerle icâzet-nâmelerdeki adından başka hiçbir izi yoktur. Kaldı ki Yunus, Mevlânâ, kendi şeyhi Taptuk Baba, onun şeyhi Barak Baba'dan, Seydi Balum'dan, eski sûfilerden Cüneyd'den, bilhassa Huseyn ibn-i Mansûr el-Hallâc'dan bahsettiği halde Ahmed-i Yesevî'nin adını bile anmamıştır. Yunus, Yesevîlerin "hikmet" dedikleri tasavvufî şiire "nefes" der:

(29) Köprülü, a.g.e., s. 357.

(30) Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı İnceleme*, c. I, s. 58.

*Dedim iş bu nefesi âşıklar hükmüyle
Bahilluksuz er gerek bir karara durası*

Yunus'un edâ bakımından da Ahmed-i Yesevî'ye bir benzerliği yoktur. Mevlânâ'nın şiirleri Farsça olmakla beraber edâ ve müeddâ bakımından Yunus'un şiirlerine ne kadar benzer. Halbuki Ahmed-i Yesevî'nin şiirleriyle Yunus'un şiirleri arasında böyle bir benzerlik bulmamıza imkân yoktur.”⁽³¹⁾

Yunus Emre'nin şiirlerinin tetkiki ve “Makalat” ile karşılaştırılması durumunda onun, “Makalat”taki fikirleri nazmettiği görülecektir. Nitekim Yunus Emre, her ne kadar mensup olduğu silsileden bahsetmiyorsa da takip ettiği erkân ve seyr-ü sülûk anlayışıyla ilgili geniş bilgiler vermektedir. Buna göre, onun bağlı olduğu silsile “dört kapı kırk makam” esasına göre eğitim yaptırmaktadır. Bu esaslar ise Hacı Bektâş Veli tarafından “Makalat” ta geniş olarak açıklanmıştır. Dolayısıyla bu hususlar Yunus'un Hacı Bektâş ekolüne mensup olduğu ihtimalini iyice kuvvetlendirmektedir.⁽³²⁾

Köstendilli Şeyh Süleyman'ın *Bahrü'l-Vilâye* adlı Türkçe eserinde Mevlânâ'nın Yunus hakkında “Menazil-i İlâhiyeden her kangısına sür'at idüp gittim ise bir Türkmen kocamanının izin önümde buldum ve anı güzer idemedüm” dediği kayıtlıdır. Fakat

*Mevlânâ sohbetinde saz ile işret oldı
Arif ma'niye daldı çün biledür ferişte*

beytiyle Mevlânâ'nın sohbetlerinde ve sema meclislerinde bulunduğunu bildiren Yunus,

*Mevlânâ Hudavendgar bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır*

diyerek Mevlânâ'ya karşı büyük bir saygı göstermiş, onun “feyz-i nazar”ıyla gönlünün arındığını açıklamış ve bir çok şiirinde ondan faydalanmış, adeta onun şiirlerini Türkçeleştirmiştir.⁽³³⁾

(31) Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992, s. 111-112.

(32) Seyfullah Kara, *Selçuklular'ın Dini Serüveni Türkiye'nin Dini Yapısının Tarihsel Arka Plânı*, Şema Yayınevi, İstanbul 2006, s. 270.

(33) Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddîn Hayatı, Eserleri, Felsefesi*, İnkılâp Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul 1999, s. 246.

Yunus Emre, şu beyitlerinde Mevlânâ'yı övmektedir:

*Yunus eydür Mevlânâ epsem otur yiründe
Bu sohbeta döymeyen sonra savaşgan olur⁽³⁴⁾*

*Mevlânâ Hudâ-vendgâr bize nazar kılalı
Anun görklü nazarı gönümüz aynâsıdır⁽³⁵⁾*

*Mevlânâ sohbetinde sâzıla işret oldı
Ârif ma'nîye taldı çün biledür ferîşde.⁽³⁶⁾*

*Bir gönül ele getir ferâgât ol geç otur
Konya şehrinde yatur ol iki sultan kanı⁽³⁷⁾*

Ne var ki sadece bu beyitlerden hareketle Yunus, Mevlevî'dir demek çok büyük bir iddia olacaktır. Şu da bir gerçek ki bir sufi, kendi müntesibi olduğu tarikat meclisinden başka meclislerde de bulunabilir.⁽³⁸⁾ Yunus, Mevlânâ'ya zihnen bağlıdır. Fakat Mevlevî olup olmadığı belli değildir.

Yunus Emre'nin yaşadığı çağda Anadolu'da teşekkül etmeye başlayan dört büyük tarikat vardır: Rifaiyye, Halvetiyye, Bektaşîyye ve Mevlevîyye. Bunun yanında isimlerinden söz edilen Babailik, Kalenderilik ve diğer pek çok ekol, yol gayr-ı sünnî anlayışları olan birer tarikattır. Bu tarikatlarda, Kur'ân ve sünnete aykırı pek çok umde bulmak mümkündür. Yunus, *Dîvân*'ında gayr-ı sünnî fikirlere sahip gözükmemektedir. Dolayısıyla onun ehli sünnet çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Onun Bektaşîlik, Kadirilik veya Mevlevîyye gibi tarikat zümrelerinden etkilenmesi daha tutarlıdır. Buna göre Yunus Emre, herhangi bir bâtil yola mensup olmadığı gibi, Tapduk Emre de bir bâtili tarîkun mürşidi değildir.⁽³⁹⁾

XIII. yüzyılda Anadolu'nun Tekke edebiyatındaki en güçlü temsilcisi Yunus Emre'dir. Orta Asya'da, Ahmed Yesevî ve dervişlerinin "hikmet"leriyle başlayan çığır Anadolu'da devam ettiren Yunus, klasik

(34) Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı Tenkitli Metin*, c. II, s. 113.

(35) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 120.

(36) Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı Tenkitli Metin*, c. II, s.390.

(37) Tatçı, *a.g.e.*, c. II, s. 498.

(38) Tatçı, *a.g.e.*, s. 60.

(39) Tatçı, *a.g.e.*, s. 60.

sufi terminolojisini Türkçeleştirmiştir. Şiirlerindeki tabii ve âşıkane eda, ondaki didaktizmi hissettirmeyecek kadar gelişmiştir. Yunus tasavvufi düşünceyi, İslami ve insani değerleri en güzel şekilde sunabilmek için çok güzel işlemiş ve bunları anlatırken de kendi öz dilini ve terminolojisini kullanmıştır. Dili en sade bir biçimde kullandığı hâlde yüksek bir tefekküre ulaşmıştır. Şiirleri hem şekil hem de muhteva olarak millî ve İslami bir yapı gösterir.⁽⁴⁰⁾ *Risâletü'n-Nushiyye*'sinde dinî ve tasavvufi konular olsa da nasihatname türünde didaktik bir mesnevidir. Aynı yüzyılda *Velâyetnâme*'sinde Yunus ve onun şeyhi Tapduk'tan bahsedilen Hacı Bektaş-ı Veli'nin, hepsi tasavvuf konusunda fakat müstakil risalecikler hâlinde olan Arapça *Makâlât*'ı ve Türkçe'ye XIV. veya XV. yüzyıl başlarında yapılan manzum tercümeleri dil, edebiyat ve kültür tarihimiz bakımından son derece önemlidir.⁽⁴¹⁾

Dil, vezin, nazım şekilleri ve hususiyetleri, ifade tarzı bakımlarından Türk halk edebiyatının birçok unsurlarını almış olan Tekke edebiyatı doğrudan doğruya klasik İslam kültürüne bağlıdır. Yunus Emre'nin sade Türkçe ile ifade ettiği fikirler, Mevlânâ'nın Farsça şiirlerindeki fikirlerden başka bir şey değildir. Bu fikirleri anlamak için ya medresede tahsil etmek veya bir tarikata intisap ederek yıllarca tekke muhiti içinde dervişlik yolunun erkân ve adabını öğrenmek gerekir.

Tarikat mensupları, kendi görüşlerini geniş halk kitlelerine yayabilmek için mümkün olduğu nispette sade bir dille halk edebiyatı ananelerine uygun eserler yazmışlardır. Her tarikatın edebî mahsulleri, kendilerine mahsus erkân ve adabı, kendi velilerinin menkıbelerini terennüm ederken tasavvufi yaşayışı memleketin bütün kesimlerinde daha kolay kabul görmesine zemin hazırladığını söyleyebiliriz. Çeşitli halk tabakalarına yayılmış olan tekke edebiyatının bu popüler mahsullerinden başka bir de aruz ile ve klasik şiir kaidelerine uygun olarak vücuda getirilmiş yüksek sınıfa mahsus bir kısım tekke edebiyatı mahsulleri daha vardır.

Yunus, sanat ve sanatkârlık endişeleri ile zerre kadar meşgul olmamıştır. Sırf ruhunu, ruhi heyecanlarını, ihtiyaçlarını, ilhamlarını terennüm ettirmiştir. Bütün mutasavvıflarda olduğu gibi, onu da bu hususta teşvik eden tek harici amil, halkı irşad ederek onlara faydalı olmak düşüncesidir. Fakat onun sanat endişesine bağlı olmaması,

(40) Tatcı, *a.g.e.*, s.66-69.

(41) Esat Coşan, *Hacı Bektaş-ı Veli Makâlât*, İstanbul ts., s. XXXV, XLIII, LX.

lisanının düzgünlüğüne, kafiyelerinin selametine ehemmiyet vermemesi, büyük bir sanatkâr olmasına hiçbir zaman engel değildir.⁽⁴²⁾

Yunus Emre'nin sanatı tamamıyla millî, yani Türk sanatıdır. Sanatının başlıca iki büyük esas unsuru bulunmaktadır:

1. Tasavvufî ve ahlakî esasları içeren unsurlar. Bu, esasî teşkil eden bir öğedir.

2. Lisanını, edasını, veznini ve şeklini veren millî unsur. Bu, şekli ve formu teşkil eden bir unsurdur.⁽⁴³⁾

Yunus sanatının kendine has seciyeleri şunlardır. Safvet, samimiyet, basitlik, vuzuh ve kuvvet.⁽⁴⁴⁾

Özetle Yunus'u okurken, karşımızda sade, masum, gözleri şefkat ve sevgi dolu bir dervişin ilahî bir lisanla terennüm ettiğini duyarız. Ruhunu eski bir tanıdık gibi bize açan bu derviş, Hakk'a karşı hitap ve feryatlarında daima en tabii bir safvet, sadelik ve samimiyetle haykırır, ağlar, itiraz eder veya vecd içinde terennüm eder. Onda yapmacık, merasim ve adaba riayet eder olmak gibi şeyler yoktur. Ruhunun basitliği bütün ilahilerinde berrak bir suretle akseder. En derin ve en müşkil metafizik meselelerden hayret verici bir vuzuh ile söz eder. İfadesi kuvvetli ve inandırıcı, en çetin meseleleri ortaya koyma tarzı basit ve samimidir.

---

(42) Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 332.

(43) Köprülü, *a.g.e.*, s. 332.

(44) Köprülü, *a.g.e.*, s. 333.